

РЕДАКЦИЙН ЗӨВЛӨЛ
УЛС ТӨРИЙН ФИЛОСОФИ СЭТГЭЛГЭЭНИЙ ҮЕЧЛЭЛ

Д.Болд-Эрдэнэ

*ШУА-ийн Философийн хүрээлэн. Эрдэм шинжилгээний
тэргүүлэх ажилтан, салбарын эрхлэгч, доктор (Sc.D), профессор*

Keywords. Philosophy, political philosophy, period of political philosophy mentality, classic political philosophy, modern political philosophy

***

Улс төрийн философи сэтгэлгээний үечлэл

Улс төрийн философи нь уг чанаратаа философи юм. Тиймээс философид хамаарах бүх зүйл улс төрийн философид мөн хамаатай. Философи нь туулж өнгөрсөн замаа эргэн харж, түүнээс ямагт суралцаж цаашид дэвшин өөрчлөгдөх боломжоо эрж хайж байдаг. Философич Жон Шанд “Бусад ухаан үүсэхэд нөлөөлсөн өнгөрсөн дэх тэр зүйл рүүгээ эргэж хандах, түүнээс сорьц авах явдал философид их байдаг. Философи нь амьдрал болон сэтгэлгээнээс урган гардаг тэр асуудлыг байнга авч үздэг. Түүхийн янз бүрийн үеүдэд байсан сэтгэгчидтэй холбогдож, тэдэнд байгаа зарим гол асуудлуудыг олж хардагт философийн сэтгэл татам шинж чанар оршино”¹ хэмээн бичсэн нь сонирхолтой байна.

Улс төрийн философи бол түүхэн үзэгдэл. Харин үүний илрэл, үзэгдэх байдал нь улс төрийн философийн үзэл сэтгэлгээ юм. Улс төрийн философи сэтгэлгээний түүх нь улс төрийн амьдралын салшгүй хэсэг, түүний тусгал болдог. Философийг зарим хүмүүс зөвхөн философичдын эцэс төгөсгөлгүй хийсвэр маргаан төдийгөөр ойлгох нь байдаг. Тэгвэл энэ нь Б.Расселийн хэлсэнчлэн “Эрт дээр үеэс эхлээд философи нь аливаа нэг тогтсон сургууль болон цөөн тооны эрдэмтдийн хооронд явагдаж буй маргаан төдий зүйл байсангүй. Тэрээр нийгмийн амьдралын салшгүй нэг хэсэг байсаар ирсэн...”² Энэ агуулгаараа улс төрийн философи сэтгэлгээ нь хүн төрөлхтөний түүхийн бүхий л үед оршин үйлчилж ирэхдээ тухайн бүс нутгийн онцлог, хүн ард түмний соёл иргэншил, сэтгэх хэв шинж, амьдралын хэв маяг, нийгэм дэх олон бүлэг давхаргын эрх ашиг, сонирхол, үзэл санааны оюунлаг тусгал болсоор иржээ.

---

¹ Philosophy and Philosophers J Shand Penguin 1994 p. 9

²Бертран Рассел. Өрнийн философийн түүх: Эртний философи. I боть. (Орч: Н.Энхцогт, Ц.Алтантуяа) УБ., 2012, 9 дахь тал.

Улс төрийн философийг танин ойлгох үйл явцын нэг үндсэн чиглэл нь түүний үзэл санааны түүх, уламжлалыг сэргээн санаж, судлах явдал юм. Ингэж судлах нь сэтгэлгээг *түүхчлэх ойлгох арга хандлагатай* холбоотой. Философич Мэл Томпсон үүнтэй холбогдуулан “Түүхэн хандлагыг хүлээн зөвшөөрөх явдал философийн хувьд маш чухал. Өнөөдөр ч гэсэн философи сэтгэлгээ өнгөрсөн үед байсан асуудлуудтай холбоотой ... Платоны нийгмийн тухай үзэл болон бодит байдлын мөн чанарын тухай ойлголт, Аристотелийн шалтгаант чанарын тухай санаа, Декартын тодорхой байх шаардлага зэрэг нь эдүгээ ач холбогдлоо алдаагүй байна, тэгээд ч тэдгээр нь өнөөгийн хандлагатай гарцаагүй холбогддог. Тэр ч бүү хэл, тэр үеийн ойлголт, категори өнөөдөр ч хэрэглэгдсээр байна. ...Философи нь өнгөрсөнөөс сорьц авч байдаг. Энэ нь одоогийн зүйл гарч ирсэн тэр суурийг “малтаж” буй хэрэг бөгөөд үндэслэгээ, тайлбаруудын баталгаажсан байдлыг олж харах гэсэн оролдлого юм”³ гэж бичсэнээс үзвэл түүхчлэх хандлага нь улс төрийн философийн өнгөрсөнөө эргэн санах, туулсан зам мөрөө шинжих гол арга болох нь тодорхой байна.

Улс төрийн философи сэтгэлгээг түүхчлэх нь аргачлалын хувьд олон талтай ч энэ нь уг чанартаа сэтгэлгээтэй холбоотой үзэл санааны түүхэн баримтыг задлан шинжилж, нэгтгэн цэгцлэх, бүлэглэн ангилах явдал юм. Философич Генрих Струве бичихдээ “Түүхийн баримтуудын задлан шинжилгээ бол философийн үндсэн зорилтуудыг шийдвэрлэх, нийтлэг ертөнцийг үзэхүйг буй болгох учиртай түүний зорилгод хүрэх зөвхөн нэг хэрэгсэл юм. Энэ зорилтыг бүрэн биелүүлэх явдал зөвхөн түүхэн үнэний салангад элементүүдийг үзүүлсэнээр бус харин эдгээр элементийг нэгэн, бололцооны хэрээр бүрэн, цэгцтэй бүхэлд холбох өөрөөр хэлбэл тэдгээрийг нийлүүлэн нэгтгэсэнээр нөхцөлдөнө. Хамгийн бие даасан сэтгэгч ч гэсэн шинэ, хавигүй сайн ертөнцийг үзэхүйг бүтээх эрмэлзэлдээ өмнөх үеийнхээ нээсэн үнэнүүдийг ашиглах ёстой. Тэгэхдээ энэ нь шинжилгээнд агуулагдаж байгаа маргашгүй баримтуудыг синтезлэж гаргасан түүхийн шинжилгээг гүйцээсний үндсэн дээр л бололцоотой юм.”⁴ гэж бичээд цааш нь онцлохдоо “философийн талаарх түүхэн синтезийн анхны зорилт бол өнгөрсөн үеийн философийн эх сурвалжуудыг зохих ангиллын дагуу бүлэглэх явдал юм. Энэ эх сурвалжуудыг нь бид *философийн чиглэлүүд* буюу *сургуулиуд* гэдэг нэрээр төсөөлдөг юм...”⁵ гэсэн нь анхаарал татаж байна.

---

³Мэл Томпсон. Философи. Удиртгал 24 дахь тал.

⁴ Г.Струве. Введение в философию, разбор основных начал философии вообще. Хрестоматия по философии. Составители: П.В. Алексеев, А.В. Панин. М., 1998, С. 39

⁵ Мөн тэнд. С. 39

Түүхэн үечлэлийн арга нь улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхийг судлах түүний олон арга хандлагын зөвхөн нэг чиглэл нь юм. Энэ нь улс төрийн философийн үзэл санааны олон урсгал чиглэл, сэтгэгчдийн үзэл санааны хувьсал өөрчлөлтийг тодорхой түүхэн цаг үеүүдээр нь ялган зааглаж, өөр хооронд нь харьцуулан жишиж, тэдгээрийн ялгаа онцлог, нийтлэг шинжүүдийг тодруулж, түүний хөгжлийн түүхэн бүхэл үйл явцыг оюун санаандаа “сэргээн санах” боломжийг олгодог. Тийм болохоор хүн төрөлхтөний олон зууны туршид хуримтлуулсан философи, улс төрийн үзэл санааг философичид эмхлэн цэгцэлж, эрэмбэлэн үечлэх оролдлогыг ямагт хийсээр иржээ. Энэ чиглэлээр түүхэн үечлэлийн олон арга зүй, хандлага гарч ирсэн байдаг.

Философчид хүн төрөлхтөний улс төрийн философи сэтгэлгээний онол, түүхийг хэлбэршилийн (формацийн) болон бүс нутаг, цаг хугацааны ангилалын дагуу үечлэн судалж иржээ. Харин сүүлийн үед цаг хугацаа, бүс нутаг, иргэншлийн ангилалын арга зүйг нэг мөр баримтлан сэтгэлгээг голлон судлах болсон байна. Энэ арга хандлагын үзэл санааны үндсийг А.Тойнби, О.Конт, М.Дюверже, К.Дойч, Р.Арон, Лео Штрауснар тавьж, тэдний бүтээл, туурвилд энэ нь тусгалаа олж, нарийвчлагдан боловсрогджээ.

Английн түүхийн философич Арнольд Жозеф Тойнбигийн хүн төрөлхтөний түүхийн үечлэлийн үзэл санаа нь улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхийн үечлэлд онцгой нөлөөтэй юм. Тэрээр түүх бол үл тасалдах чанарын илрэл гэж үзэж байв. Учир нь түүнийхээр хүн төрөлхтөний түүх бол амьдрал тасралтгүй байдагтай адил тасралтгүй үргэлжилдэг. Түүхийн үл тасалдах чанар нь мөн орон цагийн тасралтгүй шиг хүн төрөлхтөний оршихуйн тасалдлыг “юүлж урсгаж буй” хэрэг. Хөдөлгөөний мөч бүр дараах мөчийн эхлэл болохын хамт бас бие даасан, төгс бүхэл чанартай байдаг. Үүний илрэл нь нийгэм, иргэншлүүд юм. Салангид иргэншлүүд бол өөртөө явцуурсан түүхийн арлууд биш, цаг хугацааны үе шатууд юм. Цаг хугацаа буй дор, зөвхөн тэнд л түүх оршино. Цаг хугацаа бол хүн нийгмийн төлөв байдал өөрчлөгдөж солигдоход нөлөөлдөг талбар юм. Чухамхүү энэ халаа сэлгээгээр түүхийн агуулга илэрдэг. Түүхч нь “цаг хугацааны өртөөчин” юм. Цаг хугацааг өртөөлөн буухиалах энэ үйл явцад ой санамж онцгой ач холбогдолтой гэж тэр үзээд хүмүүний туршлага хуримтлах, хөгжих хүрээ болох түүх, цаг хугацааг эмхлэн цэгцлэх хэрэглүүр болох ой санамж хоёрын жам ёсны гүн холбоог онцлон дурдсан байдаг.⁶ А.Ж.Тойнбигийн түүхийн үечлэлийн энэхүү философи нь улс төрийн философийн түүхийн үечлэлийн арга зүйн суурь, тулгуур болж байдаг.

Философич, нийгэм судлаач К.Дойч улс төрийн үзэл, сэтгэлгээ хийгээд мэдлэгийн ямар ч салбар ухаан үүсэл, хөгжлийн үйл явцад *философийн; эмпирик,рефлексийн буюу*

---

⁶A.J.Toynbee. A Study of History 1934-1961

эмпирик байдлыг хянан засварласан үе хэмээх гурван үндсэн үе шатыг туулсан болохыг онцлоод түүндээ тохирсон үечлэлийн аргачлалыг санал болгосон байдаг. Түүний үзэж байсанаар *эхний үе* буюу *философийн үе* нь он цагийн хувьд барагцаалбал Платон, Аристотелийн үеэс 1861-1865 оны Америкийн иргэний дайн хүртэл;*хоёр дахь үе болох эмпирик үе* нь Америк дахь иргэний дайнаас дэлхийн II дайн хүртэл үргэлжилсэн. Улс төрийн философийн хөгжлийн гуравдахь үе дэлхийн II дайны дараа эхэлж өнөөг хүртэл үргэлжилжээ гэж үзсэн байдаг.⁷

Улс төрийн философи сэтгэлгээний хөгжлийн түүхийг үечлэн авч үзэх К.Дойчийн ангилалын зэрэгцээгээр Францын улс төрийн философич М.Дювержегийн үечлэлийн арга зүй улс төрийн философийн түүхийг бодитой авч үзэж, судлах явцад жинтэй үүрэг гүйцэтгэдэг. М.Дюверже улс төрийн үзэл санаа хөгжлийнхөө явцад дараах үндсэн гурван түүхэн үеийг туулсан гэж үзсэн байна.

Энэ нь; *нэгдүгээрт, эртнээс-XVIII зуун хүртэлх үе.* М.Дюверже энэ үеийн гол төлөөлөгчдийн тоонд Аристотель, Н.Макиавелли, Ж.Боден, Ш.Л.Монтескье зэрэг эртний болон дундад зуун, сэргэн мандалтын эхэн үеийн томоохон сэтгэгчдийг хамруулжээ;

Хоёрдугаарт, XVIII-XIX зууныг бүхэлд нь төрийн мэдлэгийн нэгэн үетэй болгон авч үзжээ. Энэ үед А.Де. Токвиль, О.Конт, К.Маркс зэрэг сэтгэгчдийн үзэл санаа ихээхэн нөлөөтэй байжээ.;

Гуравдугаарт, улс төрийн үзэл, философибие даан хөгжих болсон өнөө үеийг хамруулан үзжээ.

Тэрээр *эхний үед* эртний сэтгэгчдийн болон дундад зууны шашны номлол, улс төрийн үзлийн суурь агуулга аргууд нь анхлан боловсрогдсон, *Хоёр дахь шат* нь улс төрийн сэтгэлгээг цэгцлэн оновчтой болгох үе бөгөөд Сэргэн мандалт, Соён гэгээрүүлэлт, Шинэ үеийг хамруулсан. *Гурав дахь үеийг* орчин үеийн улс төрийн философийн үндсэн төрхийг тодорхойлох үзэл урсгалууд бүрэлдэн бий болох үе буюу XIX зууны эцэс XX зууны эхэн үеийг хамруулсан байдаг. Түүний энэ ангилалт хүн төрөлхтөний улс төрийн философи мэдлэгийг түүхийн цаг хугацааны он дарааллын үүднээс улируулан үзэж, тэдгээрийг өнгөрсөн, одоо, ирээдүйн гурван цагийн шүтэлцээнд нь тодорхой авч үзэх бололцоог олгож байгаараа арга зүйн ач холбогдолтой юм. Тиймээс ч өнөөгийн судлаачид улс төрийн философи сэтгэлгээний шинжлэх ухааны хөгжлийн түүхэн үеүдийг тусгайлан шинжилж, улируулан үзэх явцдаа М.Дювержегийн дээрх үечлэлийн аргачлалыг тодорхой байдлаар ашиглаж байдаг юм.

---

⁷Основы политологии. (Под ред: В.П. Пугачева.) М.,1992, 9 дахь тал

М.Дювержегийн аргачлалыг бүтээлчээр баяжуулж, үр ашигтай хэрэгжүүлсэн философич бол Р.Арон юм. Тэрээр “Социологийн сэтгэлгээний хөгжлийн үе шатууд” хэмээх суурь бүтээлдээ энэ талаарх үзэл бодлоо тал бүрээс нь үндэслэж, хүн төрөлхтөний улс төр, нийгмийн сэтгэлгээний түүхийг тодорхой үечлэн шинжилсэн байдаг.⁸

ХҮИ-ХҮШ зууны үеийн Францын түүхчид дэлхийн түгээмэл түүхийг *эртний үе, дундад зуун, дахин сэргэлтийн үе, шинэ үе буюу ХҮИ-ХҮШ зуун* гэж үечлэн авч үзсэнийг хожмын үеийн судлаачид уламжлан авч, XIX зууныг шинэ үед багтаан ХХ зууныг *нэн шинэ үе* хэмээн нэрлэж нэмж үечилсэнийг өнөөгийн түүхчид, философичид судалгаандаа өргөн хэрэглэдэг байна. Энэ мэтээр цаг хугацаа, бүс нутгийн үечлэлийн арга зүйг сүүлийн үед Оросын болон манай судлаачдын ном, бүтээлд нэлээд өргөн хэрэглэх болсон байна.⁹

Тэгэхдээ дээр онцолсон К.Дойч, М.Дюверже, Р.Арон болон улс төрийн үзэл сэтгэлгээний түүхийг авч үзэх бусад үечлэл, үе шатны арга зүй, аргачлал нь их төлөв улс төрийн шинжлэх ухаан түүний үзэл сэтгэлгээний хөгжлийн түүхэн логиктой нилээд тохирч байдаг. Харин улс төрийн философи сэтгэлгээний хөгжлийн онцлогийг тэр бүр бүрэн дүүрэн илэрхийлэхэд учир дутагдалтай байдаг гэсэн шүүмжлэлт санаа нилээдгүй гардаг. Үүнтэй холбогдуулан философичид улс төрийн үзэл сэтгэлгээ болон улс төрийн философи сэтгэлгээний ялгаа онцлог, харьцааны тухай асуудлыг гаргаж ирэх нь байдаг.

Философич Лео Штраус “Улс төрийн философийн түүхийн удиртгал” хэмээх бүтээлдээ “Ер нь улс төрийн философи ба улс төрийн сэтгэлгээ нь нэг зүйл биш юм. Улс төрийн сэтгэлгээ нь улс төрийн амьдралтай зэрэгцэж хамт үүсэн бий болсон. Харин улс төрийн философи бол улс төрийн тодорхой амьдрал дотор, ардаа бичмэл гэрч баримт үлдээсэн Грект үүссэн...”¹⁰ гэж онцлон тэмдэглэсэн байдаг.

Улс төрийн философи сэтгэлгээний хөгжлийн үечлэлийн асуудлыг авч үзэхдээ улс төрийн эмпирик үзэл, сэтгэлгээ болон философийн хийсвэр үзэл сэтгэлгээ хоёрын ялгаа онцлогийг бодитой тооцож үзэх хэрэгтэй болдог. Энэ агуулгаар авч үзвэл дээрх сэтгэгч, философичидын санал болгодог үечлэл нь улс төрийн философи хийгээд улс төрийн үзэл

---

⁸Р.Арон. Этапы развития социологической мысли. М.,1993.

⁹ “История политических и правовых учений”. М., 1988, “История политических учений”. М.,1978, Мальцев, В.А. “Основы политологии”. М.,1988, Панарин, А.С. “Политология”. М.,2000, Гаджиев, К.С. ”Политическая философия”. М.,1999, Гончаров, Д.В., Гонтарева, И.Б. “Введение в политическую науку”. М.,1996, “Политичесие учения: история и хрестоматия”. М.,2000, “История политических и правовых учений”.ред: В.С.Нерсисянц. М.,1996, ”История политических учений”. Выл.1-3.ред:О.В.Мартышина.М.,1994-2000, А.Жамбал.”Улс төрийн сургаалын түүх” (Эртний үе). УБ.,2001, Улс төрийн шинжлэх ухаан. Ред: Ё.Довчин. УБ.,2010 гэх зэрэг.

¹⁰Л.Штраус. Введение в политическую философию. М., 2000, С 198

сэтгэлгээний хөгжлийн логиктой ерөнхийдөө тохирч байдаг ч бас ялгагдах онцлогтой болохыг үгүйсгэх аргагүй юм. Учир нь улс төрийн философи сэтгэлгээ, улс төрийн үзэл сэтгэлгээ хоёр нь өөр хоорондоо нягт нарийн холбоо хамааралтай, харилцан бие биенээ нөхөн, сэлбэж байдаг ч тэдгээрийн хооронд тодорхой ялгаа зааг бас байдаг. Тухайлбал улс төрийн философи нь нилээд хийсвэр оюунлаг мэдлэгийн хэлбэр байдаг бол улс төр шинжлэл түүний үзэл сэтгэлгээ нь нийгмийн улс төрийн бодит үзэгдэл, баримтуудтай холбоотой харьцангуй эмпирик онол болж байдагаараа онцлогтой. Энэ агуулгаараа улс төрийн философи нь улс төрийг философидох хийсвэр оюунлаг мэдлэгтэй гол төлөв холбогддог бол улс төр шинжлэл нь улс төрийн амьдрал, үзэгдлийн түүхэн бодит эмпирик баримтуудтай их төлөв холбогддог. Америкийн улс төр шинжээч Д.Истон өөрийн боловсруулсан улс төрийн тогтолцооны онолын загварыг “ улс төрийн амьдралыг ойлгох урт хугацаанд хэрэглэгдэх эмпирик чиглэлийн суурь онол ...”¹¹ гэж нэрлээд түүгээр “...улс төрийн нам, сонирхолын бүлэг, засгийн газар болон сонгогчид зэрэг бүрдлүүдийн үйл ажиллагааг судлах болно”¹² гэсэн байдаг.

Улс төрийн философи нь угтаа эмпирик онол биш юм. Улс төрийн философи нь улс төр шинжлэлдээ улс төрийн тодорхой үзэгдлийг авч үзэх, түүнийг хангалттай үндэслэхэд шаардагдах философийн арга, зарчмыг өгч байдаг бол улс төр шинжлэл нь улс төрийн философидоо улс төрийг философидон авч үзэхэд шаардагдах эмпирик баримт, бодит материалыг өгч байдаг. Энэ агуулгаараа улс төр шинжлэл нь улс төрийн философийн судлагдахууны бодит үндсийг өргөтгөн тэлэхэд өөрийн зохих хувь нэмэрээ оруулдаг байна.

XVII-XVIII зууны үед Франц, Англид хөрөнгөтний ардчилсан хувьсгал ялж, Европ, Умард Америкт улс төрийн институт, нам, хөдөлгөөн, сонирхолын бүлэг, парламентат ёс, зарчим болон иргэний нийгмийн улс төрийн сонголтын бодит бааз, хөрс суурь бүрэлдсэн нь улс төрийн философийн судлагдахууны хүрээг өргөтгөх, түүний хийсвэрлэлийн багтаамжийг тэлэхэд чухал нөлөө үзүүлсэн байдаг. Нөгөө талаар улс төрийн философичид улс төрөөс философидох бодит баримтаа олж авч, түүнд суурилдаг болохоор тэр нь улс төрөөс хол хөндий байх аргагүй, харин ч түүнтэй нягт уялдаа хамааралтай байх нь зүйн хэрэг. Тэр ч байтугай үүнтэй холбогдуулан зарим философичид философи нь тухайн цаг үеийн улс төрийн бодлогыг зөвтгөх хэрэгсэл болж, философичид нь төр, засгийн эрх мэдэлтнүүдийн зарц болсоныг хурцаар шүүмжлэсэн нь байдаг. Ийм шүүмжлэлт санаа Германы философич А.Шопенгауэр, Ф.Ницше нарын зохиол бүтээлүүдэд тодорхой

---

¹¹Д.Истон. Улс төрийн системийн шинжилгээ.

¹²Мөн тэнд.

тусгалаа олсон байдаг. Эндээс үзвэл улс төр шинжлэл түүний эмпирик үзэл, улс төрийн философийн хийсвэр үзэл сэтгэлгээ хоёрын хөгжлийн үечлэл, үе шат нь ерөнхий агуулгаараа (зарим тодорхой ялгаа онцлог байдаг ч) тохирч нийцэж байдаг гэж үзэхэд нэг их ташаарал болохгүй юм. Тэгэхдээ ингэлээ гээд дээрх оюунлаг өв сэтгэлгээний хоорондын холбоо хамаарал, ялгаа онцлогийг анхаарлынхаа гадна орхиж болохгүй юм.

XX зууны томоохон философич Б.Рассел “Өрнийн философийн түүх: эртний философи” хэмээх суурь бүтээлдээ философийн түүхийг МЭӨ VI зууны үеийн Грекээс эхлүүлэн түүний хөгжлийн түүхэн бүхэл үеийг үечлэн ангилсан байдаг.

Б.Рассел “теологоос ялгагдах ямар нэг шинжтэйн хувьд философи нь МЭӨ VI зууны үед Грекэд анх үүсэн. *Эртний үеийн* түүхээ туулан өнгөрүүлсэний дараагаас тэрээр христийн үүслийн эринд болон Римийн эзэнт гүрэн унасан эринд дахин теологийн нөлөөнд орсон байна. Өөрийн *хоёр дахь* агуу их сэргэн мандалтын үе буюу XI-XIV зууны үеэс хэрэв II Фридрих хаан зэрэг цөөн тооны үймээн, самуун дэгдээгчдийг тооцохгүй юм бол католик сүм хийдийн дээр гарч иржээ. Энэ үед Реформацийн эринд өөрийн оргил түвшиндээ хүрсэн тэр замбараагүй байдалд цэг тавигджээ. *Гуравдахь үе нь* XVII зуунаас манай өнөө үеийг хүртэл үргэлжилж байгаа бөгөөд өмнөх үеүдээ бодвол шинжлэх ухааны нөлөөг дээд зэргээр амсах болсон. Энэ үеийн цөөн хэдэн философич католик сүм, хийдийн үүднээс ортодоксаль* байр сууринд үлдсэн ч тэдний онолд иргэний төр улсын асуудал сүм, хийдээс илүүтэй байр эзлэх болжээ”¹³ гэсэн байдаг. Түүний энэ ангилалт нь улс төрийн философийн түүхийг үечлэн ангилах онол-арга зүйн чухал үлгэр загвар болдог юм.

Хэдийгээр улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхийг үечлэх олон арга хандлага байдаг ч Өрнөдийн философи, нийгэм-улс төрийн хийгээд эрх зүйн сэтгэлгээний үүсэл хөгжил нь *1)эртний үе* (м.э.ө. V-IV зуунаас м.э V зуун)*2)дундад зуун* (V-XV зуун) *3) дундад зууны төсгөл үед багтах Дахин сэргэлт ба Реформацийн хөдөлгөөний үе* (XV- XVI зуун) *4)шинэ үе*XVII- XVIII зуун) *5)XIX зуун* *6)XX зуунаас өнөөүе* гэсэн үндсэн үеийг туулсан гэсэн үечлэлийн нийтлэг жишиг хандлага байдаг. Улс төрийн философи сэтгэлгээ нь нийт нийгмийн ухамсарын хүрээн дотор багтаж түүнтэй хамт үүсэн хөгжиж ирсэний хувьд дээр дурдсан түүхэн үеүүд түүнд мөн нэгэн зэрэг холбогдоно гэж үзэж болохоор байдаг. Тэгэхдээ философичид улс төрийн философийн үүсэл хөгжлийн түүхэн үйл явц,

---

*Ортодокс –“ил тод санаа”, “зөв үзэл”, “үнэн итгэл” гэсэн утга санааг илэрхийлсэн Грек үг бөгөөд энэ нь аливаа итгэл үнэмшилд буюу ямар нэг сургаал, ертөнцийг үзэх үзлийн талд бат тууштай зогсох үзэл.

¹³Бертран Рассел. Өрнийн философийн түүх: эртний философи”. 12-13 дахь тал.

үндсэн үе шатуудын тухай асуудлыг эргэн харж шинэ байдлаар нарийвчлан судлах шаардлагатай хэмээн сүүлийн үед үзэж, тэр талаар зарим санаа бодлыг томъёолон тавьж байна.¹⁴

Оросын философич К.С.Гаджиев улс төрийн философийн судлах асуудал, үндсэн үзэл санаа, онолын төлөвшил хөгжлийн дотоод логик, агуулгыг авч үзэх үндсэн дээр Эртнээс (мээ V-IV зуунаас) Шинэ үеийн эхлэл буюу XVII зууны эхэн хүртлэх урт хугацаа нь улс төрийн философийн *угтвар үе*, XVII зуунаас XIX зууны эхэн хүртлэх үе бол улс төрийн философи бүрэлдэн төлөвших урьдач нөхцөл бүрэлдсэн үе байсан бөгөөд түүний үндсэн дээр XIX зууны төгсгөлд улс төрийн философи ерөнхий философи хийгээд нийгэм улс төрийн сэтгэлгээнээс *тусгаарлан XX зуунд бие дааж хоёр янзын хандлага чиглэлээр хөгжих* болсон гэж үзэж байна.¹⁵

Өнөө үед улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхийг судлан авч үзэхтэй холбогдон улс төрийн философич Лео Штрауссын үечлэлийн арга зүй философич судлаачдын анхаарлыг татах болов. Сүүлийн үед түүний боловсруулсан үечлэлийн арга зүйг нилээдгүй хэрэглэх болсон байна. Тэрээр улс төрийн философийн түүхийг *сонгодог* хийгээд *орчин үе* гэсэн хоёр том үед зааглан үзэж, тэдгээрийн харилцан хамаарал, нийтлэг, өвөрмөц шинж, онцлогийг тодорхой шинжилсэн байдаг.¹⁶ Л.Штраусс хүн төрөлхтөний улс төрийн философи мэдлэгийн сонгодог үеийг Сократаас эхтэй гэж үзсэн бол орчин үеийнхийг нь Н.Макиавеллээс эхлэн тооцсон байна. Түүний энэ саналыг дэмжиж Америкийн философич Дж.Кэтлин бичихдээ: “Сократ бол Өрнөдийн улс төрийн философийн “загалмайлан эцэг”, харин Макиавелли бол үндэслэгч нь юм”¹⁷ гэсэн байдаг.

Унгарын философич Андраш Ланци “Улс төрийн философи уу, эсвэл улс төрийн судлал уу?” хэмээх өгүүлэлдээ улс төрийн философийн түүхэнд оруулсан Лео Штрауссын үүрэг оролцооны тухай бичихдээ “Дэлхийн хоёрдугаар дайнаас хойшхи үед позитивист улс төрийн судлал шинжлэх ухааны нэрээр халхавчлан шинжлэх ухаанд хүрээгүй гэж зарласан аливаа хандлагыг няцааж байсан оюун санааны тийм үед Лео Штраус бол

---

¹⁴А.Жамбал. Улс төрийн философийн судлах асуудлын тухайд. Философи, Эрх зүйн судлал. XXII боть, УБ.,2007, 140 дэх тал.

¹⁵К.С. Гаджиев. Политическая философия. 45-105 үзнэ үү.

¹⁶*Strauss, L.* “What is Political Philosophy”.Glenneco., 1959, *Strauss, L.* “Introduction to Political Philosophy”. NY.1986, *Strauss, L.* “The City and Man”.Chicago., 1969, *Catlin, D.* “The Story of Political Philosophers”. NY., 1939

¹⁷Catlin, D.”The Story of Political Philosophers”. NY., 1939

сонгодог улс төрийн философийн үнэт зүйлсийг хэвээр хадгалж, тайлбарлах талаар хамгийн их ухамсартай хүчин чармайлт тавьсан хүн гэж болох билээ”¹⁸ хэмээсэн байдаг.

Польш гаралтай нэрт улс төрийн философич Лео Штраус орчин үеийн улс төрийн философийн хөгжилд арилашгүй ул мөрөө үлдээж чадсан ХХ зууны томоохон философич мөн. Тэрээр юуны түрүүнд орчин үеийн улс төрийн философийн түүхийг бүхэлд нь бүрэн агуулгаар нь харж, үнэлэх боломж олгосон философи сэтгэлгээний түүхэн үечлэлийн аргачлалыг санал болгосон. Хэдийгээр Лео Штраусын аргачлал нь ерөнхий шинжтэй боловч түүний онол, арга зүйн ач холбогдол нь үлэмж их юм.

Улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхийг *сонгодог* болон *орчин үеийн* хэмээн ангилах нь түүний хөгжлийн түүхэн үйл явцыг бүхэл агуулгаар нь бүрэн бүтнээр нь харж, баримжаалах боломжийг юуны өмнө олгодог. Түүнчлэн түүний энэ ангилал ерөнхий боловч энэ хүрээнд улс төрийн философийн түүхтэй холбоотой тодорхой баримт хийгээд асуудлыг тусгайлан судлах, улс төрийн философийн үзэл санааны үндэс, сэтгэгчдийг товойлгон авч үзэх боломжтой байдаг. Эцэст нь энэ ангилалт нь хүн төрөлхтөний улс төрийн философи сэтгэлгээний түүхэн хөгжлийн үйл явцын динамик хийгээд статик шинжийг тодруулан тэдгээрийн харилцан шүтэлцэл, хамаарал, уг гарвал, өвөрмөц онцлог, дотоод логик агуулгыг нь тодорхой шинжлэн үзэх боломжийг олгодгоороо арга зүйн ач холбогдолтой байна.

Abstract. Political philosophy is the historic phenomenon. Philosophers explain that political philosophy mentality has many different opinion. Leo Strauss’s category of classic and modern political philosophy tend to recognize in nowadays. In this article have been put out many ideas about period of political philosophy mentality.

НОМ ЗҮЙ

1. Алексеев. П.В, Панин. А.В. Хрестоматия по философии. М., 1998
2. Андраш Ланце. Улс төрийн философи уу, эсвэл улс төрийн судлал уу?”. Бодрол бясалгал-1991, № 10
3. Арон. Р Этапы развития социологической мысли. М.,1993
4. Болд-Эрдэнэ. Д. Улс төрийн философи: удиртгал. УБ.,2015

---

¹⁸Андраш Ланце. Улс төрийн философи уу, эсвэл улс төрийн судлал уу?”. Бодрол бясалгал-1991, № 10, 37 дахь тал.

5. Гаджиев. К.С. Политическая философия. М., 1997
6. Гончаров, Д.В., Гоптарева, И.Б. “Введение в политическую науку”. М.,1996
7. История политических и правовых учений”. М., 1988,
8. “История политических учений“. М.,1978
9. “История политических и правовых учений”.ред: В.С.Нерсесянц. М.,1996,
10. ”История политических учений”. Выл.1-3.ред:О.В.Мартышина.М.,1994-2000
11. Жамбал.А.Улс төрийн сургаалын түүх.(Эртний үе). УБ.,2001
12. Жамбал. А. Улс төрийн философийн судлах асуудлын тухайд. Философи, эрх зүй судлал. УБ., 2000
13. Истон.Д. Улс төрийн системийн шинжилгээ
14. Кант. И Трактаты и письма. М., 1980
15. Мальцев,В.А. “Основы политологий”. М.,1988
16. Основы политологии. (Под ред: В.П. Пугачева.) М.,1992
17. Панарин, А.С. “Политология”. М.,2000,
18. “Политичесие учения: история и хрестоматия”. М.,2000,
19. Струве.Г “Философийг задлан шинжлэх үндсэн эхлэл, философи дахь удиртгал” Варшав. 1890 (Философи эх бичгийн эмхтгэл. 40 дэх тал)
20. Рассел Бертран. Өрнийн философийн түүх: Эртний философи. I боть. (Орч: Н.Энхцогт, Ц.Алтантуяа) УБ., 2012.
21. Томпсон. Мэл. Философи. Удиртгал . УБ.,2002
22. Улс төрийн шинжлэх ухаан. Ред: Ё.Довчин. УБ.,2010
23. Штраус. Л. Введение в политическую философию. М., 2000
24. Catlin, D.”The Story of Political Philosophers”. NY., 1939
25. *Strauss, L.*”What is Political Philosophy”.Glenneco., 1959, *Strauss, L.*”Introduction to Political Philosophy”. NY.1986, *Strauss, L.* “The City and Man”.Chicago., 1969,
26. A.J.Toynbee. A Study of History 1934-1961
27. Philosophy and Philosophers J Shand Penguin 1994